

Wyrok z dnia 13 marca 2012 r.

II UK 164/11

1. Warunkiem skutecznego ubiegania się o emeryturę pomostową w świetle art. 4 i 49 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. Nr 237, poz. 1656 ze zm.), jest legitymowanie się wymaganym stażem pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze (w rozumieniu tej ustawy lub dotychczasowych przepisów) oraz kontynuowanie pracy w tych warunkach po wejściu w życie ustawy o emeryturach pomostowych, a więc po 1 stycznia 2009 r.

2. Osoba ubiegająca się o emeryturę pomostową, która nie kontynuuje pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze i legitymuje się w związku z tym jedynie stażem pracy „szczególnej” według poprzednio obowiązujących przepisów, może nabyć prawo do tej emerytury jedynie wówczas, gdy dotychczasowy staż pracy można kwalifikować jako pracę w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze w rozumieniu obowiązujących przepisów (art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych).

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Katarzyna Gonera, Zbigniew Korzeniowski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 13 marca 2012 r. sprawy z wniosku Józefa K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w G. o emeryturę pomostową, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 10 grudnia 2010 r. [...]

1. u c h y l i ł zaskarżony wyrok i zmienił poprzedzający wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z siedzibą w Gdyni z dnia 10 marca 2010 r. [...] w ten sposób, że oddalił odwołanie wnioskodawcy,

2. nie obciążył wnioskodawcy kosztami postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Wyrokiem z dnia 10 grudnia 2010 r. [...] Sąd Apelacyjny w Gdańsku, w sprawie z wniosku Józefa K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w G. o emeryturę pomostową, oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z siedzibą w Gdyni z dnia 10 marca 2010 r., którym zmieniono decyzję organu rentowego z dnia 4 listopada 2009 r. i przyznano wnioskodawcy emeryturę pomostową od dnia 13 października 2009 r. w oparciu o art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) oraz art. 3 ust. 3 i 7, art. 4 pkt 1-5 i 7 i art. 49 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. Nr 237, poz. 1656 ze zm.).

Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca (urodzony 13 października 1949 r.) był zatrudniony w Stoczni G. SA od dnia 1 sierpnia 1968 r. do dnia 18 marca 2009 r. na stanowiskach mistrza i starszego mistrza produkcji i w okresach od dnia 1 marca 1983 r. do dnia 30 listopada 1983 r.; od dnia 1 sierpnia 1988 r. do dnia 31 grudnia 2001 r.; od dnia 1 stycznia 2002 r. do dnia 28 lutego 2005 r.; od dnia 1 września 2006 r. do dnia 23 listopada 2006 r. oraz od dnia 1 sierpnia 2007 r. do dnia 18 marca 2009 r., wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracę na stanowiskach wymienionych w wykazie A, dział XIV, poz. 24 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) oraz w dziale XIV poz. 24 punkt 1 załącznika nr 1 do zarządzenia nr 3 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego (Dz.Urz. MHiPM Nr 1-3, poz. 1). Wnioskodawca pracował między innymi w Wydziale Głównego Mechanika, Wydziale Technicznej Obsługi Urządzeń Dźwignicowych, nadzorując pracę ślusarzy remontowych, spawaczy, cieśli, a od 2006 r. także takielarzy, wykonujących remonty i usuwających skutki awarii żurawi i suwnic. Pozwany organ rentowy już w decyzji z dnia 24 września 2009 r., w której odmówił przyznania wnioskodawcy emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, uznał za udowodniony - według stanu na dzień 1 stycznia 1999 r. - staż pracy w szczególnych warunkach od dnia 1 marca 1983 r. do dnia 30 listopada 1983 r. oraz od dnia 1 sierpnia 1988 r. do dnia 31 grudnia 1998 r., z wyłą-

zeniem zwolnień lekarskich po dniu 14 listopada 1991 r., łącznie 10 lat, 6 miesięcy i 12 dni. Nadto pozwany przyjął za udowodnione na dzień 1 stycznia 1999 r. okresy składkowe - w wymiarze 29 lat, 9 miesięcy i 12 dni oraz okresy nieskładkowe w wymiarze 7 miesięcy i 26 dni; tym samym staż po uzupełnieniu wyniósł 30 lat, 5 miesięcy i 8 dni. Wnioskodawca w dniu 14 października 2009 r. wystąpił z wnioskiem o przyznanie emerytury pomostowej, który nie został uwzględniony zaskarżoną decyzją organu rentowego. W ocenie Sądu Okręgowego, zarówno praca wykonywana przez wnioskodawcę na stanowisku starszego mistrza w okresie od dnia 1 marca 1983 r. do dnia 30 listopada 1983 r., a także w okresie od dnia 1 sierpnia 1988 r. do dnia 31 grudnia 2001 r. jak i od dnia 1 września 2006 r. do dnia 18 marca 2009 r. odpowiadała kryteriom pracy o szczególnym charakterze (wymienionym w załączniku nr 2 poz. 14 do ustawy o emeryturach pomostowych) oraz w art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy.

Wyrokiem z dnia 10 grudnia 2010 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację organu rentowego, mimo podzielenia zarzutu, że „okresów pracy wnioskodawcy w Stoczni G. SA na stanowiskach starszego mistrza produkcji oraz starszego mistrza (...) nie można zakwalifikować jako ‘prac przy bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi mogącymi spowodować awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego’, tj. jako prac o szczególnym charakterze wskazanych w załączniku nr 2 pod poz. 14 ustawy o emeryturach pomostowych”, uznając że praca wykonywana przez wnioskodawcę po dniu 31 grudnia 1998 r. do dnia 31 grudnia 2001 r., od dnia 1 stycznia 2002 r. do dnia 28 lutego 2005 r., od dnia 1 września 2006 r. do dnia 23 listopada 2006 r. i od dnia 1 sierpnia 2007 r. do dnia 1 grudnia 2008 r. (z uwagi na ograniczenie zawarte w art. 3 ust. 7 ustawy o emeryturach pomostowych), spełniała kryteria pracy w szczególnych warunkach na podstawie art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i stanowiła również pracę o szczególnym charakterze na podstawie art. 49 pkt 3 w związku z art. 3 ust. 3 i 7 ustawy o emeryturach pomostowych. Skoro wnioskodawca wykazał również okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 25 lat, osiągnął wiek 60 lat w dniu 13 października 2009 r. i został z nim również rozwiązany stosunek pracy, spełnił wszystkie przesłanki do przyznania emerytury pomostowej na podstawie art. 49 w związku z art. 3 ust. 3 i 7 ustawy o emeryturach pomostowych.

W skardze kasacyjnej od tego wyroku, zaskarżając go w całości, pełnomocnik organu rentowego zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego art. 49 pkt 3

ustawy o emeryturach pomostowych, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie oraz przyjęcie, że wnioskodawca nabył prawo do emerytury pomostowej, będąc pracownikiem zatrudnionym w warunkach szczególnych i w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, nie spełniając jednocześnie wymogów określonych w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Zdaniem organu rentowego, wnioskodawca nie spełnił przesłanki zawartej w art. 49 pkt 3 ustawy o emeryturach pomostowych, a Sąd drugiej instancji niezasadnie rozszerzył zakres przedmiotowy tego przepisu o prace wykonywane w warunkach szczególnych zdefiniowane w art. 3 ust. 7 ustawy o emeryturach pomostowych, podczas gdy praca wnioskodawcy w spornych okresach (mimo że w świetle poprzednio obowiązujących przepisów, była pracą w szczególnych warunkach) nie może być zakwalifikowana do pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze zgodnie z załącznikami nr 1 i 2 do ustawy o emeryturach pomostowych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania (tak jak w rozpoznawanej sprawie) lub gdy zarzut taki okaże się niezasadny. Oznacza to, między innymi, że wiążące są ustalenia Sądu Apelacyjnego, według których wnioskodawca świadczył pracę w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w wyżej wskazanych okresach, przy czym okresu pracy wnioskodawcy w Stoczni G. SA w charakterze starszego mistrza produkcji oraz starszego mistrza od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2001 r. oraz od 1 września 2006 r. do 19 marca 2009 r. nie można kwalifikować jako prac o szczególnym charakterze wymienionych w załączniku nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych pod poz. 14.

Przechodząc do *meritum* sprawy trzeba przypomnieć, że emerytury pomostowe zapowiedziane w art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, zostały wprowadzone do systemu ubezpieczeń społecznych przez ustawę z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, która weszła w życie w dniu 1 stycznia 2009 r. i dotyczą ubezpieczonych

zatrudnionych w szczególnych warunkach i szczególnym charakterze (urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r.). Zastąpiły one emerytury w niższym wieku przyznawane na podstawie ustawy o emeryturach i rentach z FUS pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach pracy lub w szczególnym charakterze. Prawo do tego świadczenia było nabywane z reguły w niższym niż wiek emerytalny wieku pod warunkiem wykazania piętnastoletniego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze. Cechą charakterystyczną emerytur pomostowych jest ich przejściowy charakter, zgodnie bowiem z art. 16 ustawy, prawo do tego świadczenia ustaje nie tylko z dniem śmierci uprawnionego, ale również z dniem poprzedzającym dzień nabycia prawa do emerytury, z dniem osiągnięcia przez uprawnionego wieku 60 lat w przypadku kobiet i 65 lat w przypadku mężczyzn, jeżeli uprawniony nie ma prawa do emerytury ustalonego decyzją organu rentowego (por. szerzej uwagi zawarte w: Prawo do emerytury - komentarz do ustaw z orzecznictwem - I. Jędrasik - Jankowska, K. Jankowska, Warszawa 2011, s. 34 i nast.). Z uwag tych płynie wniosek o odrębnym charakterze obu tych świadczeń (emerytur w niższym wieku i emerytur pomostowych), przy czym już w tym miejscu trzeba wskazać, że nie wszyscy uprawnieni do emerytur w niższym wieku z uwagi na pracę w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze, nabyliby obecnie prawo do emerytur pomostowych.

Stosownie do definicji zawartej w art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, prace w szczególnych warunkach to prace związane z czynnikami ryzyka, mogące z wiekiem z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwałe uszkodzenie zdrowia, wykonywane w szczególnych warunkach środowiska pracy, determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, stawiające przed pracownikami - mimo zastosowania środków profilaktyki technicznej, organizacyjnej i medycznej - wymagania przekraczające poziom ich możliwości, ograniczony w wyniku procesu starzenia się jeszcze przed osiągnięciem wieku emerytalnego, w stopniu utrudniającym ich pracę na dotychczasowym stanowisku. Wykaz tych prac określa załącznik nr 1 do ustawy. Z kolei pod pojęciem prac o szczególnym charakterze ustawodawca rozumie, zgodnie z art. 3 ust. 3 ustawy, prace wymagające szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, których możliwość należytego wykonywania w sposób niezagrażający bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu lub życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku emerytalnego na skutek pogorszenia sprawności psychofizycznej, związanego z procesem

starzenia się. Wykaz prac o szczególnym charakterze określa załącznik nr 2 do ustawy.

W orzecznictwie sądów administracyjnych trafnie przyjmuje się, że wykaz prac określonych w art. 3 ust. 1 i 3 jest zamknięty i nie podlega uzupełnieniu, co oznacza, że cech pracy „o szczególnym charakterze” lub „w szczególnych warunkach” nie mogą posiadać inne prace, choćby sposób ich wykonywania i ich jakość mogła obniżyć się z wiekiem (por. przykładowo wyrok WSA w Poznaniu z dnia 29 czerwca 2011 r., IV SA/Po 335/11, LEX nr 863891). Trafnie również w tym orzecznictwie zauważono, że „porównanie definicji ustawowych, jak również katalogów prac zaliczanych do poszczególnych kategorii, pozwala na stwierdzenie, że o ile w pierwszym przypadku możliwość przejścia na wcześniejszą emeryturę uzasadniona jest bardziej względami interesu indywidualnego pracownika, który wykonuje pracę w warunkach szczególnie negatywnie wpływających na stan jego zdrowia, o tyle w przypadku prac o szczególnym charakterze definicja kładzie nacisk na szczególną odpowiedzialność pracownika, związaną z wykonywanymi czynnościami. W tym zatem przypadku dominującą rolę odgrywa raczej czynnik interesu publicznego - ochrony innych osób przed niebezpieczeństwem związanym z faktem, że pracownik, który wykonuje te szczególnie odpowiedzialne czynności może nie mieć już należytej sprawności psychofizycznej, ze względu na jej naturalne obniżenie podyktowane wiekiem” - por. np. wyrok WSA w Lublinie z dnia 18 listopada 2010 r., III SA/Lu 243/10, LEX nr 653544.

W ust. 7 art. 3 ustawy o emeryturach pomostowych wskazano jednocześnie, że za pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze uważa się również osoby wykonujące przed dniem wejścia w życie ustawy (a więc przed 1 stycznia 2009 r.) prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Zgodnie z art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych, prawo do tego świadczenia przysługuje pracownikowi, który spełnił łącznie następujące warunki: 1. urodził się po 31 grudnia 1948 r.; 2. ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat; 3. osiągnął wiek wynoszący co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn; 4. ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5 - 9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn; 5. przed 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w

szczególным charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych; 6. po 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych; 7. nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy. Ustawa o emeryturach pomostowych dopuściła odstępstwa od przesłanki wymienionej w jej art. 4 pkt 6, wskazując w art. 49, że prawo do emerytury pomostowej przysługuje również osobie, która po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3, spełniła warunki określone w art. 4 pkt 1- 5 i 7 i art. 5-12, a w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w pkt 2, okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3.

Warunkiem skutecznego ubiegania się o emeryturę pomostową w świetle wykładni językowej art. 4 i 49 ustawy, jest więc legitymowanie się określonym stażem pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze (w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych lub dotychczasowych przepisów) oraz kontynuowanie pracy w tych warunkach po wejściu w życie ustawy, a więc po 1 stycznia 2009 r. W przypadku, gdy osoba ubiegająca się o to świadczenie nie kontynuuje pracy w warunkach szczególnych lub szczególnym charakterze i legitymuje się w związku z tym jedynie stażem pracy „szczególnej” według poprzednio obowiązujących przepisów, może nabyć prawo do „nowego” świadczenia jedynie wówczas, gdy dotychczasowy staż pracy (okres prac) można kwalifikować jako prace w warunkach szczególnych w rozumieniu dziś obowiązujących przepisów (art. 3 ust. 1 ustawy) lub o szczególnym charakterze (art. 3 ust. 3 ustawy). Innymi słowy brak podstaw prawnych do przyznania emerytury pomostowej ubezpieczonemu, którego dotychczasowy okres pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze, dziś nie może być tak kwalifikowany.

W uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2011 r., I UK 276/11 (niepublikowany) trafnie wskazano, że przy wykładni przepisów, w pierwszym rzędzie należy brać pod uwagę językowe (gramatyczne) znaczenie tekstu prawnego i jeżeli jest ono jasne, wówczas - zgodnie z zasadą *clara non sunt interpretanda* - nie tylko nie ma potrzeby sięgania po inne, pozajęzykowe metody wykładni, ale jest to prawnie co najmniej wątpliwe. Sąd Najwyższy wielokrotnie podkreślał, że przepisy regulujące system zabezpieczenia społecznego ze względu na swoją istotę i kon-

strukcję podlegają wykładni ścisłej. Nie powinno się więc stosować do nich wykładni celowościowej, funkcjonalnej lub aksjologicznej w opozycji do wykładni językowej, jeżeli ta ostatnia prowadzi do jednoznacznych rezultatów interpretacyjnych (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 16 sierpnia 2005 r., I UK 378/04, OSNP 2006 nr 13-14, poz. 218; 23 października 2006 r., I UK 128/06, OSNP 2007 nr 23-24, poz. 359; 29 stycznia 2008 r., I UK 239/07, OSNP 2009 nr 7-8, poz. 103; 4 marca 2008 r., II UK 129/07, OSNP 2009 nr 11-12, poz. 155; 19 maja 2009 r., III UK 6/09, LEX nr 509028). Przy tych uwagach, dokonując interpretacji art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych, należy przyjąć, że nie spełnia przesłanki określonej w art. 49 pkt 3 ustawy ubezpieczony, którego dotychczasowy okres pracy nie jest okresem pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych. W niekwestionowanych okolicznościach faktycznych rozpoznawanej sprawy, prace wykonywane przez wnioskodawcę we wskazanych okresach, nie były ani pracami w szczególnych warunkach ani w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych.

Z tych względów, gdy podstawa skargi jest oczywiście uzasadniona, należało orzec jak w sentencji po myśli art. 398¹⁶ k.p.c. O kosztach postępowania orzeczono po myśli art. 102 k.p.c., mając na względzie charakter sprawy (o prawo do emerytury).

=====